

ZMENY V MOCENSKÝCH VZŤAHOCH A ANEXIA BOSNY A HERCEGOVINY

Prudký rozmach hospodárskeho rozvoja posunul začiatkom 20. storočia Nemecko na rebríčku mocností sveta a tento štát sa stal najnebezpečnejším sokom Anglicka nielen v hospodárskej, ale aj vo vojenskej sfére. Preplietanie sa pruského junkerstva, ktoré bolo spojené s militaristickými tradíciami Pruska, s monopolným kapitálom dodávalo zahraničnej politike Nemecka zvlášť agresívnu a militantnú podobu. Tá smerovala k podkopaniu veľkokoloniálneho postavenia Anglicka a uzavierala sa pred dohodami kompromisnej povahy. Veľká Británia, ktorá disponovala mohutným loďstvom, pokračovala v realizovaní svojej

↑ Príslušníci
sanitného
zboru rakúsko-
uhorskej
armády koncom
19. storočia
(knižná
ilustrácia)

veľkorysej imperiálnej politiky, v rozširovaní územných ziskov v Indii, Afganistane a v Perzii a vo vytváraní súvislého pásma anglických kolónií od severu po juh Afriky.

Francúzsko-nemecké rozpory, prejavujúce sa v tej či onej forme už od prusko-rakúskej vojny, snaha o revanš a o koloniálne výdobytky viedli Francúzov do proanglického tábora, aj keď si uvedomovali, že popri silnejších partneroch, akými bolo Rusko a Anglicko, sa zriekajú vedúceho postavenia v tomto mocenskom zoskupení. Cesta Ruska do tohto tábora bola ovplyvnená nielen britsko-francúzskym zblížením, ale aj oslabením svojho vplyvu v Afganistane a Perzii, a prenesením veľmocenského záujmu na Balkán, kde narážalo na záujmy Rakúsko-Uhorska a čiastočne aj Nemecka.

Určujúci britsko-francúzsky a britsko-ruský antagonizmus z konca storočia takto v relatívne krátkom čase ustúpil do úzadia a do popredia vystúpil základný britsko-nemecký rozpor. Ten spolu s rusko-rakúsko-uhorským zápolením na Balkáne a najmä dlhotrvajúcim rozporom medzi Nemeckom a Francúzskom vyznačil deliacu čiaru medzi európskymi mocnosťami a definitívne určil rozloženie síl v nastávajúcom zápase o znovurozdelenie sveta a o určujúce veľmocenské postavenie. Vzájomnými dohodami a tajnými vojenskými konvenciami sa vytvorili dve vojenské mocenské zoskupenia: Trojdohoda - vojensko-politický blok Veľkej Británie, Francúzska a Ruska - bola založená postupne v rokoch 1893 až 1907 ako protiváha Trojspolku, vojensko-politického bloku Nemecka, Rakúsko-Uhorska a Talianska, vytvoreného v rokoch 1879 až 1882.

Zemepisná poloha i celková hospodárska slabosť Rakúsko-Uhorsku neumožňovali, aby sa zúčastňovalo na zámorských koloniálnych expanziách. Od porážky v rakúsko-pruskej vojne sa stále viac sústreďovalo na získanie pozícií a vplyvu na Balkáne. Vyjadrením týchto snáh bola aj okupácia Bosny a Hercegoviny roku 1878, hospodárske prenikanie do Bulharska a Srbska, spojenecká zmluva s Rumunskom i celkové posilňovanie pozície monarchie na polostrove. Tieto snahy, samozrejme, stáli monarchiu nemalé finančné prostriedky.

V roku 1903 v Srbsku došlo k prevratu a k moci sa dostala dynastia Karadjordevičovcov, ktorá skoncovala s dovtedajšou habsburskou orientáciou. Srbsko sa stále viac zbavovalo závislosti od monarchie, v krajine silnela myšlienka veľkého Srbska. V roku 1904 bola medzi Belehradom a Sofiou uzavretá zmluva, ktorá podnietila zrod hesla „Balkán patrí národom Balkánu“. Rakúsko-Uhorsko prešlo do protiútoky roku 1906 uzavretím svojho trhu pred srbským exportom poľnohospodárskych produktov formou vysokého

↑ Dragún rakúsko-uhorskej armády z konca 19. storočia (litografia L. Valleta)

cla v domnení, že tým prinúti Srbsko k poddajnosti. Stal sa pravý opak. Srbsko si rýchlo našlo iných odberateľov a odpovedalo obmedzením rakúsko-uhorského priemyselného dovozu. Päť rokov trvajúca colná vojna uškodila skôr Rakúsko-Uhorsku, pretože napomohla oslabenie hospodárskych pozícií monarchie v Srbsku.

Od jesene 1906 stál na čele zahraničnej politiky podunajskej monarchie bývalý veľvyslanec v Petrohrade Alojz Lexa Aehrenthal, ktorý bol prívržencom obnovenia starého dynastického delenia sfér vplyvu. Sústredil sa na rozšírenie pozícií monarchie na Balkáne a na následné vnútorné prebudovanie štátu pacifikáciou a začlenením Srbska do monarchie. Prvým krokom k realizácii tohto veľkorysého programu, ktorý mal navždy vyriešiť dilemu, aby sa Srbsko nestalo druhým Piemontom pre slovanské obyvateľstvo monarchie, mala byť anexia Bosny a Hercegoviny.

Anexia Bosny a Hercegoviny bola už aj predtým predmetom úvah, teraz jej uskutočnenie urýchlili najmä udalosti v Osmanскеj ríši, kde v lete 1908 zvíťazilo mladoturecké povstanie, z ktorého vzišla proanglicky orientovaná vláda. Tá mala eminentný záujem na vrátení Bosny a Hercegoviny pod tureckú nadvládu, veď formálnu správu nad týmito krajinami malo stále vykonávať Turecko. Anexiu však bolo možné uskutočniť iba so súhlasom Ruska. Aehrenthalove signály, adresované Petrohradu v tomto duchu a naznačujúce ako kompenzáciu ústupky ruským záujmom v otázke morských úžin, sa stretli s kladným postojom. Z ruskej strany išlo o starú požiadavku, aby ich vojnové lode mohli plávať týmito úžinami. Úsilie ministra zahraničia podporoval aj náčelník generálneho štábu Franz Conrad von Hötzendorf. Na zasadnutí spoločnej ministerskej rady 10. septembra 1908 v Budapešti, kde padlo konečné rozhodnutie o uskutočnení anexie, Aehrenthal povedal: *„Ak naliehavé okolnosti donútia Rakúsko-Uhorsko anektovať Bosnu a Hercegovinu, zaujme ruská vláda voči tomuto opatreniu blahosklonný a priateľský postoj... zo strany Ruska v prípade anexie netreba očakávať žiadne ťažkosti... je možné počítať s podporou Nemecka.“* Ako vývoj situácie ukázal, v tomto smere bol až príliš optimistický.

V lete 1908 sa v českých Buchloviciach na zámku grófa Leopolda Berchtolda stretol Aehrenthal so svojím ruským náprotivkom Alexandrom Petrovičom Izvolským, ktorý presadzovaním novej ruskej politiky dosiahol zblíženie Ruska a Anglicka, ale neboli mu cudzie ani praktiky dynastického delenia záujmov sfér na Balkáne. Aehrenthal na tomto rokovaní, ktoré trvalo šesť hodín a nezachoval sa o ňom žiadny písomný zápis, prisľúbil ruskému ministrovi zahraničia diplomatickú podporu pri revízii štatútu

carhradských úžin a pri snahe o ich otvorenie pre ruské lode. Ako kompenzáciu získal podmienený súhlas s anexiou Bosny a Hercegoviny zo strany habsburskej monarchie. Avšak skôr než Izvolskij mohol dokončiť svoju misiu, ktorej cieľom bolo získať súhlas so zmenou režimu úžin Bosporu a Dardanel aj od Anglicka a Francúzska, Rakúsko-Uhorsko 6. októbra vyhlásilo anexiu. Tesne pred týmto termínom veľvyslanci monarchie v metropolách veľmocí odovzdali osobné listy cisára Františka Jozefa I. informujúce hlavu štátov o tomto rozhodnutí. Izvolskij sa o tomto kroku dozvedel až z novín po príchode do Paríža, a to dva dni pred určeným termínom anexie. Neskôr poprel, že vyslovil súhlas s anexiou v najbližšom čase bez toho, že by bola doriešená otázka kompenzácie v podobe zmeny štatútu úžin. Dohodu s Aehrenthalom Izvolskij navyše urobil bez oficiálneho požehnanie Petrohradu, aj keď sa nezdá pravdepodobné, že by o obsahu rokovania cár nevedel.

Ruská diplomacia i samotný cár sa ocitli v nepríjemnej situácii. Súhlas na uskutočnenie kompenzácie od veľmocí nezískali, navyše zverejnením anexie sa Rusko dostalo do nepriaznivého svetla, že za podradnejší zisk zrádza záujmy Slovanov na Balkáne. Vzťahy medzi Ruskom a monarchiou sa vyostřili. Situáciu zhoršovala skutočnosť, že Bulharsko zároveň vydalo deklaráciu o svojej

↑ **Štábný dôstojník rakúsko-uhorskej armády**
(dobová knižná ilustrácia)

↪ **Poľný strelec rakúsko-uhorskej armády na prelome storočia**
(knižná ilustrácia)